

MAZĀ MATEMĀTIKAS UNIVERSITĀTE

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Fazer

FIZMAT.LV

Vai matemātika var būt neprecīza?

LU FMF profesors
Aleksandrs Šostaks

Saturs

Nestrikta kopas

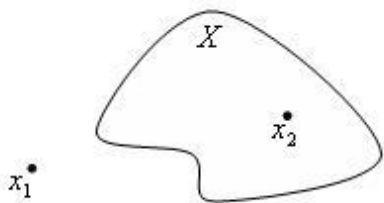
Nestriktie skaitļi

Nestriktā loģika

Nestriktas kopas

Klasiskās kopas

Katrs punkts pieder kopai vai nepieder.

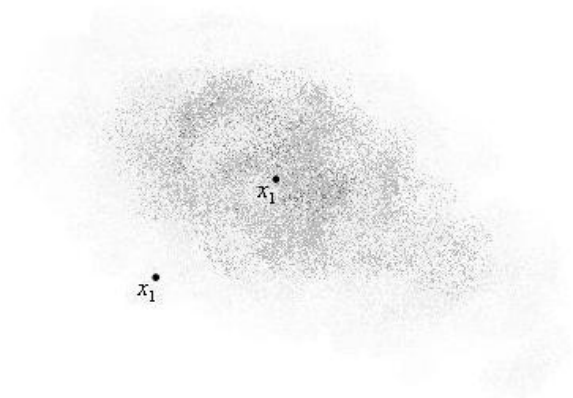

$$x_1 \notin X$$

$$x_2 \in X$$

Miglainās jeb nestriktās kopas

Cik lielā mērā katrs punkts pieder mākonim?

Nestrikto kopu teorijas pamatlicējs

Professor Lotfi A. Zadeh

Dzimis 1921. gadā Baku (Azerbaidžānā) uzņēmēja ģimenē.

1931.-1944. Zadē ģimene dzīvo Irānā.

1942. gadā Lofti ieguva bakalaura grādu elektriskajā inženierijā Teherenas universitātē.

1944. gadā Zadē ģimene emigrē uz ASV.

1946. Lofti ieguva maģistra grādu, bet 1951.gadā - doktora grādu elektriskajā inženierijā Kolumbijas universitātē

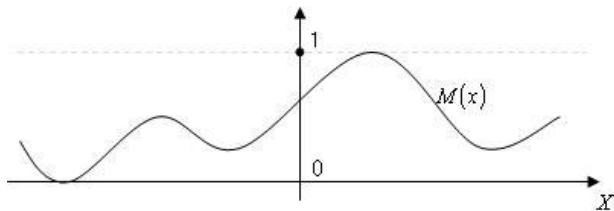
1963. gadā Lofti Zadē ievēl par Berklijas universitātes elektriskās inženierijas nodaļas vadītāju.

Nestriktās kopas definīcija

Definīcija

Par kopas X nestriktu apakškopu sauc attēlojumu (funkciju)

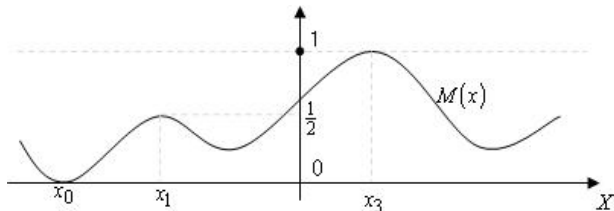
$$M : X \rightarrow [0; 1].$$

Vērtība $M(x)$ raksturo cik lielā mērā punkts x pieder kopas X nestriktai apakškopai M .

Nestriktās kopas piemērs

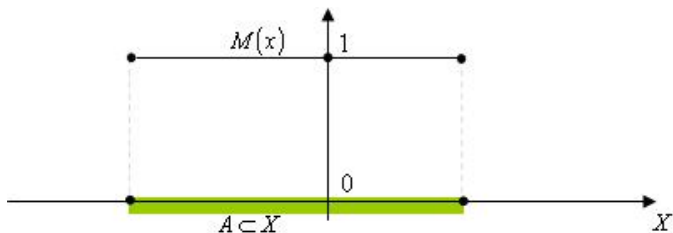

$$M(x_0) = 0$$

$$M(x_1) = \frac{1}{2}$$

$$M(x_3) = 1$$

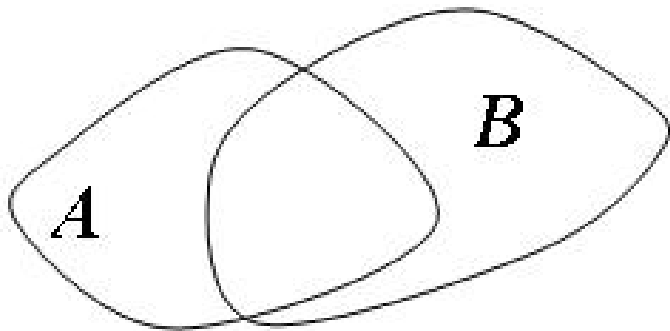
Kā parastas kopas aprakstīt ar nestriktām kopām?

$$M(x) = \begin{cases} 1, & \text{ja } x \in A \\ 0, & \text{citādi.} \end{cases}$$

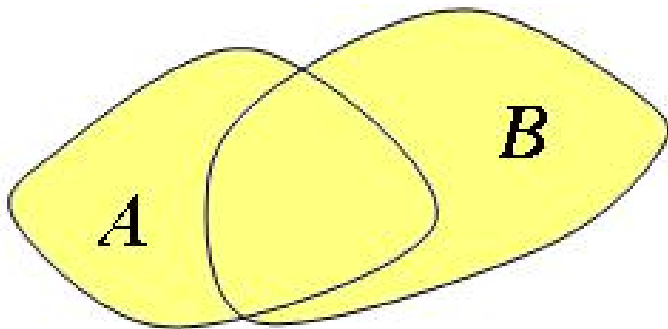
Darbības ar kopām

Parasto kopu universāls novietojums plaknē

Apvienojums parastām kopām.

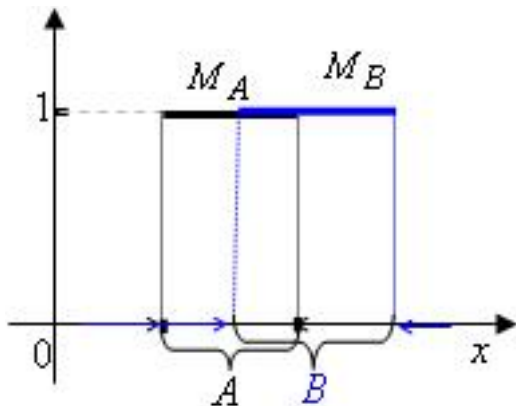
$$A \cup B = \{ x \mid x \in A \text{ vai } x \in B \}$$

Parastās kopas kā nestriktās kopas.

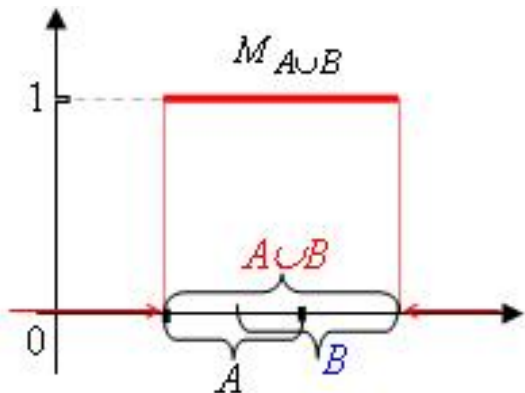
$$M_A(x) = \begin{cases} 1, & \text{ja } x \in A \\ 0, & \text{citādi.} \end{cases}$$

$$M_B(x) = \begin{cases} 1, & \text{ja } x \in B \\ 0, & \text{citādi.} \end{cases}$$

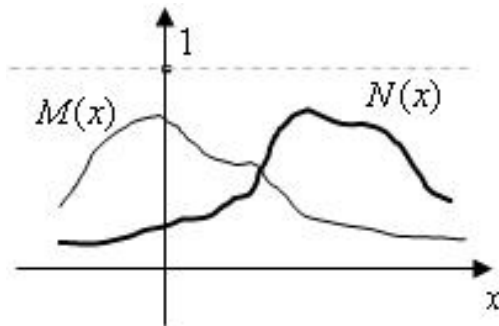

Apvienojums parastām kopām kā nestriktām kopām.

$$M_{A \cup B}(x) = \begin{cases} 1, & \text{ja } x \in A \cup B \\ 0, & \text{citādi.} \end{cases}$$

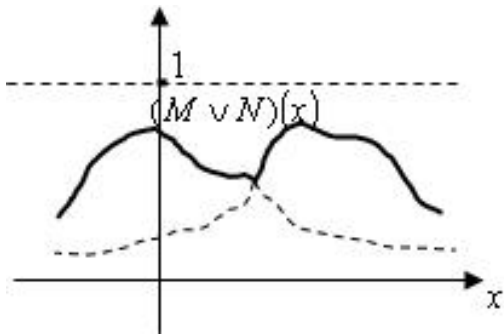
Dotas divas nestrikas kopas.

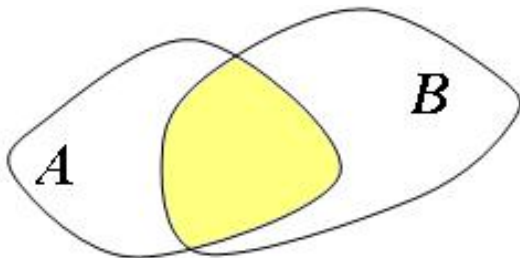
Apvienojums nestriktām kopām.

$$(M \vee N)(x) = \max(M(x), N(x))$$

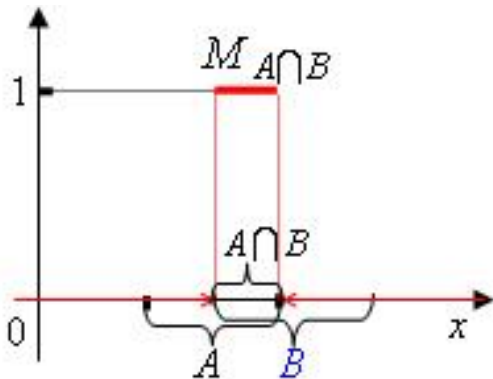
Šķēlums parastām kopām

$$A \cap B = \{x \mid x \in A \text{ un } x \in B\}$$

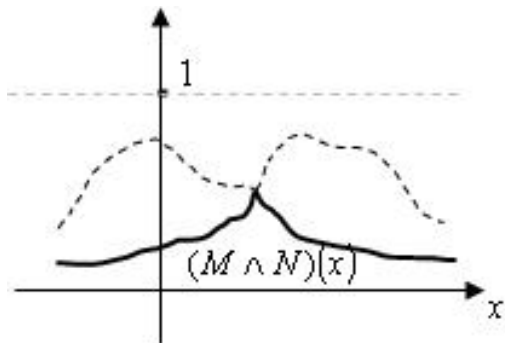
Šķēlums parastām kopām kā nestriktām kopām.

$$M_{A \cap B}(x) = \begin{cases} 1, & \text{ja } x \in A \cap B \\ 0, & \text{citādi.} \end{cases}$$

Šķēlums nestriktām kopām.

$$(M \wedge N)(x) = \min(M(x), N(x))$$

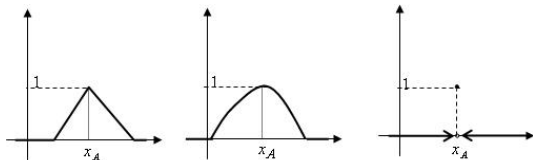

Nestriktie skaitļi

Nestrikie skaitļi

Definīcija

Par nestriktu skaitli sauc kopas X nestriktu apakškopu $A(x)$ tādu, kurai eksistē viens vienīgs punkts x_A tāds, ka $A(x_A) = 1$. Šo punktu x_A sauc par nestrikta skaitļa virsotni.

Darbības ar nestriktiem skaitļiem

Teorēma

Ja doti nestriktie skaitļi A un B , tad

$$(A + B)(x) = \sup_{s+t=x} (A(s) \wedge B(t))$$

$$(A \cdot B)(x) = \sup_{s \cdot t=x} (A(s) \wedge B(t))$$

$$(A^2)(x) = \sup_{t^2=x} A(t)$$

Darbības ar nestriktiem skaitļiem

Teorēma

Ja A un B ir nestriktie skaitļi, tad $A + B$, $A \cdot B$ un $-A$ arī ir nestriktie skaitļi.

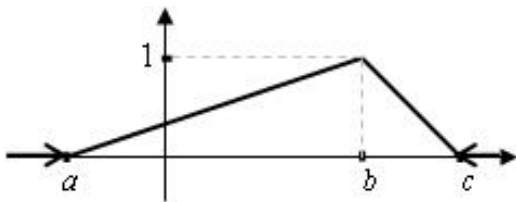

Trīsstūrveida nestriktie skaitļi

Definīcija

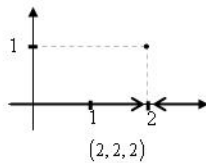
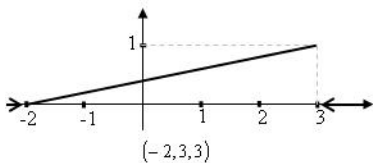
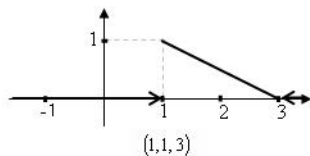
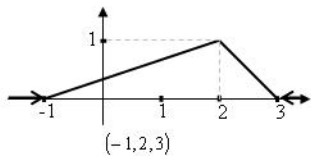
Par trīsstūrveida nestriktu skaitli sauc nestrikto skaitli A , kuru var uzdot ar formulu

$$A(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x < a \\ \frac{x-a}{b-a}, & \text{ja } a \leq x \leq b \\ \frac{x-c}{b-c}, & \text{ja } b < x \leq c \\ 0, & \text{ja } c < x \end{cases}$$

Trīsstūrveida nestriktu skaitli ērti var pierakstīt kā trīs reālo skaitļu kortežu (a, b, c) .

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu piemēri

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu summa un starpība

Teorēma

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu saskaitīšanai ir spēkā šāda formula

$$(a, b, c) + (d, e, f) = (a + d, b + e, c + f).$$

Lai definētu trīsstūrveida nestrikto skaitļu starpību, izmanto formulu

$$A - B = A + (-B),$$

kur $-B = (-c, -b, -a)$, ja $B = (a, b, c)$.

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizināšana

Teorēma

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizinājumu aprēķina pēc formulas

$$(A \cdot B)(x) = \sup_{s \cdot t = x} (A(s) \wedge B(t)).$$

Piezīme

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizinājums, kaut ir nestrikts skaitlis, var nebūt trīsstūrveida

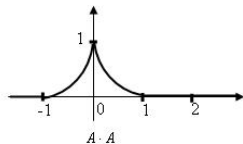
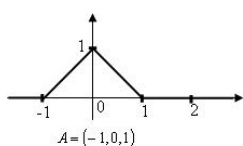
Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizināšanas piemēri

$A = (-1, 0, 1)$ jeb pilnā formā

$$A(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq -1 \text{ vai } x \geq 1 \\ 1 + x, & \text{ja } -1 \leq x \leq 0 \\ 1 - x, & \text{ja } 0 < x \leq 1 \end{cases}$$

$$(A \cdot A)(x) = \sup_{s \cdot t = x} (A(s) \wedge A(t)) = A(\sqrt{|x|})$$

$$(A \cdot A)(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq -1 \text{ vai } x \geq 1 \\ 1 - \sqrt{|x|}, & \text{ja } -1 \leq x \leq 1 \end{cases}$$

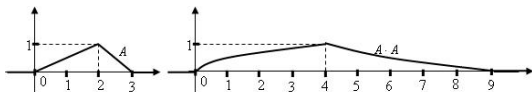

Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizināšanas piemēri

$A = (0, 2, 3)$ jeb pilnā formā

$$A(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq 0 \text{ vai } x \geq 3 \\ \frac{1}{2}x, & \text{ja } 0 \leq x \leq 2 \\ 3 - x, & \text{ja } 2 \leq x \leq 3 \end{cases}$$

$$(A \cdot A)(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq 0 \text{ vai } x \geq 9 \\ \frac{1}{2}\sqrt{|x|}, & \text{ja } 0 \leq x \leq 4 \\ 3 - \sqrt{|x|}, & \text{ja } 4 \leq x \leq 9 \end{cases}$$

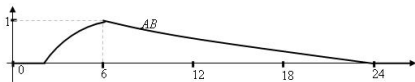
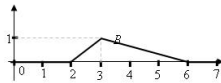
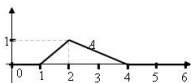
Trīsstūrveida nestrikto skaitļu reizināšanas piemēri

$A = (1, 2, 4)$ un $B = (2, 3, 6)$ jeb pilnā formā

$$A(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq 1 \text{ vai } x \geq 4 \\ x - 1, & \text{ja } 1 \leq x \leq 2 \\ \frac{4-x}{2}, & \text{ja } 2 \leq x \leq 4 \end{cases}$$

$$B(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq 2 \text{ vai } x \geq 6 \\ x - 2, & \text{ja } 2 \leq x \leq 3 \\ \frac{6-x}{3}, & \text{ja } 3 \leq x \leq 6 \end{cases}$$

$$(A \cdot B)(x) = \begin{cases} 0, & \text{ja } x \leq 2 \text{ vai } x \geq 24 \\ \frac{-3 + \sqrt{1+4x}}{2}, & \text{ja } 2 \leq x \leq 6 \\ \frac{6 - \sqrt{\frac{3}{2}x}}{3}, & \text{ja } 6 \leq x \leq 24 \end{cases}$$

Nestriktā loģika

Nestriktā loģika

Klasiskajā loģikā katrs izteikums ir vai nu patiess vai aplams, līdz ar to tam var piekārtot patiesuma vērtības atbilstoši 1 vai 0.

Nestriktajā loģikā izteikums var būt daļēji patiess, tātad tam tiks piekārtota patiesuma vērtība no intervāla $[0; 1]$.

Loģikas operācijas. Konjunktija

klasislā loģika

$\&$	0	1	$\ A\ $
0	0	0	
1	0	1	
$\ B\ $			

T-norma

Nestriktajā loģikā konjunktiju definē, izmantojot t -normu

$$\|A\| \text{ un } \|B\| = \|A\| * \|B\|.$$

t -normas definīcija

Operāciju $*$ intervālā $[0, 1]$ sauc par t -normu, ja katram $a, b, c \in [0, 1]$

- 1) $a * b = b * a$
- 2) $(a * b) * c = a * (b * c)$
- 3) $a \leq b$, tad $a * c \leq b * c$
- 4) $a * 1 = a$

t -normas pamatpiemēri

1) minimuma t -norma

$$a *_M b = a \wedge b$$

2) reizinājuma t -norma

$$a *_P b = a \cdot b$$

3) Lukasieviča t -norma

$$a *_L b = \max\{a + b - 1, 0\}$$

Konjunkcija nestritajā loģikā

$$\|A\| \& \|B\| = \|A\| *_{\rho} \|B\|$$

$$\|A\| \& \|B\| = \|A\| \cdot \|B\|$$

$\&$	0	$\frac{1}{2}$	1	$\ A\ $
0	0	0	0	
$\frac{1}{2}$	0	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	
1	0	$\frac{1}{2}$	1	
$\ B\ $				

Konjunkcija nestritajā loģikā

$$\|A\| \text{un} \|B\| = \|A\| *_L \|B\|$$

$$\|A\| \text{un} \|B\| = \max\{\|A\| + \|B\| - 1, 0\}$$

&	0	$\frac{1}{2}$	1	$\ A\$
0	0	0	0	
$\frac{1}{2}$	0	0	$\frac{1}{2}$	
1	0	$\frac{1}{2}$	1	
$\ B\$				

Mājās, ja ir iedvesma, varat izdomāt

- 1) nestriktu kopu piemērus un kādas funkcijas tām būtu atbilstošas;
- 2) savu personīgo t-normu un pārdomāt konjunkciju nestriktajā loģikā ar četrām patiesuma vērtībām.

Mana e-pasta adrese:
aleksandrs.sostaks@lu.lv